

เทศน์อบรมฆราวาส ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๙

จิตเป็นสิ่งที่ฝึกได้

พระกรรมฐานท่านผู้ปฏิบัติมุ่งอรรถมุ่งธรรม มุ่งมรรคผลนิพพานจริงๆ เราดูท่านนำดูอย่างซึ่ง นำดูอย่างบอกไม่ถูกก็มี นำดูที่พอพูดได้ก็มี ในกิริยาที่ออกมาจากใจ ซึ่งมีความเข้มแข็ง มีสติตั้ง มีความระมัดระวังของท่าน อยู่ไหนท่านอยู่แบบอนาถา ดูไม่ค่อยกังวลอะไร เหมือนไม่มีความกังวลอะไร ท่านนะสบาย ผู้ไปดูความเป็นอยู่ของท่านแล้วสลดสังเวชเพราะสงสารท่าน ท่านอยู่อย่างจนๆ เขียมๆ ในปัจฉยสี่ ในป่าในถ้ำ ในภูเขาอันเป็นสถานที่บำเพ็ญของท่าน ทั้งนี้ก็เป็นมาดั้งเดิมแต่พระพุทธเจ้าพระสาวกที่พาดำเนินมา

หลักใหญ่ที่ออกมาจากความมุ่งมั่นแห่งธรรมนั้นแสดงออกมาเป็น อปฺปิจจตา คือความมักน้อย เหมือนนกมีแต่ปีกกับหางคืออวัยวะเท่านั้น บินไปหากินผลไม้ที่สุกตามทีต่างๆ พออิ่มท้องแล้วก็บินไป ไม่ได้มีความหวังใยต้นไม้ที่ว่าเราเคยกิน ผลไม้นี้เป็นของเรา เปือกตมนี้เป็นของเรา เราติดสถานที่นี้ เราชอบสถานที่นี้ นกไม่มีอารมณ์ยุ่งกับสิ่งเหล่านั้น

ผู้ปฏิบัติก็เหมือนกัน ไปที่ไหนแล้วเป็นอันว่าผ่านไปๆ ไม่เป็นสัญญาอารมณ์กับสิ่งต่างๆ ซึ่งเคยได้อยู่อาศัย เคยสนิทสนมมาแล้ว ความไม่เป็นอารมณ์เหล่านี้ก็เพราะความมุ่งมั่นต่อธรรมเป็นสิ่งสำคัญ เหมือนกับแม่เหล็กอันหนึ่ง ดึงดูดความรู้สึกต่างๆ ให้เข้าไปสู่จุดเดียวกัน กิริยาอาการที่แสดงออกจึงสื่อให้เห็นว่าแม่เหล็กนั้นดึงดูด คือความมุ่งมั่นนั้นดึงดูดให้กิริยาอาการทุกอย่างหนักไปในธรรม จึงเป็นกิริยาที่น่าดูน่าเคารพเลื่อมใสแก่ผู้ได้เห็นได้ยิน

การภาวนาของท่านไม่ได้ถือแต่เวลานั่ง เวลาเดินจงกรม เวลานั่งภาวนา ท่านถือสติเป็นสำคัญ ความระมัดระวังสติตั้งคอยรักษาจิต เพราะจิตนั้นเทียบแล้วก็เหมือนนักโทษ ตอนนั้นยังไม่มีคุณค่าอะไรพอจะเรียกว่า “นักคุณ” เอาอย่างนี้ดีกว่า ควรเรียกว่านักโทษดีกว่า เหมือนผู้ต้องหา คำว่านักโทษก็ได้แก่ความรู้ร้อนที่มันกลุ่มมุ่มอยู่ภายในจิต ผู้ต้องหาก็กุ๊กกิลเลสเหยียบย่ำทำลาย หาเรื่องนั้นใส่หาเรื่องนี้ใส่ หาเรื่องนั้นมาทุบหาเรื่องนั้นมาตี อยู่ท่านองนั้น ไม่มีใครช่วยเหลือได้เลย

เราจะเรียกว่า จิตเรียกร้องหาความช่วยเหลือจากเราอยู่ตลอดเวลาที่ไม่ผิด เพราะจิตไม่มีความปรุปรองโล่งทะเล่ภายในตัวเองพออยู่เป็นปกติสุขได้เลย มีแต่ถูกรุมล้อมด้วยกิเลสอยู่ตลอดเวลาขึ้นเดินนั่งนอน อิริยาบถทั้งสี่ไม่เคยมีอิสระ

ความไม่มีอิสระ ความอยู่ใต้อำนาจแห่งความกดขี่บังคับมันเป็นความสุขที่โหด มีแต่ความทุกข์ทั้งนั้น เพราะความเป็นน้อยเขา นอกจากความเป็นน้อยแล้ว เจ้านาย บังคับเราก็คือตัวกิเลส มันจะไว้หน้าใคร บีบบังคับอยู่ตลอดเวลา จะหาความสุขที่โหด จึงเรียกว่าผู้ต้องหา เรียกว่านักโทษกวนตัวเอง หาความสุขก็ไม่เจอ มองไปไหนก็มีแต่ทศแปดด้าน ทางที่จะเล็ดลอดออกไปก็ไม่มี จิตก็ต้องเรียกร้องหาผู้ช่วยเหลือ แล้วใครจะเป็นผู้ช่วยเหลือจิตที่ได้รับความทุกข์ความกดขี่บังคับนอกจากเรา คำว่าเรามีขึ้นมาอีกอันหนึ่ง แทรกกันขึ้นมาจากจิตนั้นแล ก็หมายถึงสติปัญญา หมายถึงความรู้สึกชนิดหนึ่งที่แทรกผุดขึ้นมาจากใจมาเป็นความรับผิดชอบใจ มีสติปัญญาคอยควบคุมรักษา ผู้นี้แลที่จะให้ความช่วยเหลือได้

เมื่อผู้นี้สามารถให้ความช่วยเหลือได้ ผู้ต้องการที่จะรื้อถอนจิตออกจากความกดขี่บังคับก็ต้องพยายามทางสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรเข้าให้มาก เพื่อจิตจะได้เบาบางจากสิ่งกดถ่วงทั้งหลายลงโดยลำดับ เรายี่แลเป็นผู้ให้ความหวังความพันทุกข์ มีกำลัง มีศรัทธา มีความเพียรกล้า มีความอดความทน เป็นผู้เหนียวแน่นแก่นันกรบที่ที่ตรงนี้เอง

เพราะในโลกนี้ไม่มีอันใดมีคุณค่าหรือใหญ่ที่สุดยิ่งกว่าจิต จิตเป็นสิ่งที่ครอบโลกธาตุ เพราะจะคิดเรื่องอะไรก็มีจิตเท่านั้น ออกจากใจผู้เดียวไปให้ความหมายในสิ่งต่างๆ ถ้าดีก็ดีเลิศ ถ้าเลวก็เลวที่สุด ได้แก่จิตดวงเดี๋ยวนี้ เมื่อจิตนี้ทำได้ทั้งสองอย่าง ใครจะต้องการความเลวที่สุดเล่า ยิ่งผู้มุ่งต่อความดีอย่างยิ่ง ผู้ที่มีความเชื่อความเลื่อมใสตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า และผู้ปฏิบัติเป็นนักบวชด้วยแล้ว ก็ยิ่งจะหนักแน่นในทางความพากเพียรให้มากขึ้นโดยลำดับ

จิตเมื่อมีผู้ช่วยเหลือ ก็ย่อมได้รับความสว่างไสวความเบาภายในตัวเอง ถ้าโรคก็เรียกว่าพอหลับนอนได้ ไม่ครวญครางอยู่ทั้งวันทั้งคืนนัก พอมีเวลาหลับได้ แม้จะมีทุกข์เวทนาเกิดขึ้นก็พอทนได้ ไม่ถึงกับต้องร้องครางเพื่อความล้มตายถ่ายเดียวเพราะมี ยา ยาเข้าไปการาบปราบปราม หรือยาเข้าไปประจับโรคร้ายให้บรรเทาเบาบางลงไป คนไข้ก็พอหลับได้ พักได้ พอทนได้กับทุกข์เวทนาไม่สาหัสจนเกินไป

จิตเมื่อได้อาศัยธรรมเป็นธรรมโอสธ ก็เลสประเภทต่างๆ ซึ่งเปรียบเหมือนกับโรคก็ค่อยถอยตัวลงไป จิตใจก็พอมีความสงบสุข เรียกว่าพอนอนหลับได้ด้วย ความสงบเย็นใจ เพราะใจนี้เหมือนกับคนใช้นั่นเอง และพยายามโดยทางหยูกยา คือความพากเพียรเข้าเรื่อยๆ จนกระทั่งจิตค่อยสบายหายวันหายคืนไป ความสว่างกระจ่างแจ้งก็ปรากฏขึ้นมาเรื่อยๆ สิ่งที่ไม่เคยรู้จัก รู้สิ่งไม่เคยเห็นก็เห็น รู้เห็นขึ้นที่ใจ เพราะใจเป็นสิ่งที่ละเอียดที่สุดในโลกลนี้ไม่มีอะไรเสมอเหมือน แม้จะถูกกิเลสกดขี่บังคับหนักเบาขนาดไหน ความคล่องแคล่วว่องไวของจิตไม่เคยลดละตัวเองเลย ยิ่งได้ปลดปล่อยสิ่งโสภณทั้งหลาย สิ่งกตถ่วงทั้งหลายออกได้โดยลำดับด้วยแล้ว ก็ยิ่งแสดงความคล่องแคล่วว่องไว ความเฉลียวฉลาดแหลมคมยิ่งขึ้น ทำให้เกิดความอัศจรรย์ภายในตัวเอง โดยที่ไม่เคยคาดฝันมาก่อน

เพียงแต่สมาธิสงบอย่างเต็มที่ให้เราเห็นเท่านั้น ก็เห็นเป็นความอัศจรรย์ของเรา โดยไม่ต้องไปถามใคร เวลาสงบจริงๆ มันขาดหมดนี้ ไม่มีอะไรสับสนต่อกันเลย เพียงขั้นสมาธิที่สงบแนบแน่นอย่างเต็มที่ก็เห็นได้ชัดกับตัวเอง หายการไขว่คว้าที่เคยเป็นมา มีแต่ตั้งหน้าบ่าเพ็ญสมาธิภาวนาเพื่อผลอันยิ่งใหญ่ต่อไปไม่ลดละทอดถอย

ความที่จิตขาดจากอารมณ์อะไรทั้งหมด ไม่มีอะไรมาประสับประสาญ่งกวนเวลานั้นแลเป็นเวลาจิตสงบและเป็นตัวของตัวเต็มที่ในขั้นสมาธิ ผลที่เกิดขึ้นจากความสงบก็คือความสุข ความอัศจรรย์เห็นได้อย่างชัดเจน แม้สมาธินั้นจะค่อยผ่านไปขณะนั้นจะผ่านไป กลายมาเป็นจิตธรรมดาก็ตาม ความเชื่อในผลที่เคยรู้เคยเห็นจากการปฏิบัติของตนนั้นจะไม่ถดถอยเลย จิตใจก็มีความสงบเย็นเป็นพื้นฐานของใจ ไม่วอกแวกคลอนแคลนเหมือนแต่ก่อนที่จิตยังไม่ได้หลักยึดเป็นที่พอใจ

คำว่า อจลศรัทธา ก็เกิดขึ้นมาเอง คือเชื่อไม่หวั่นไหว ที่นี้เชื่อแน่แล้วว่าผลแห่งการประพฤติปฏิบัติในแง่จิตตภาวนาเป็นเช่นนี้ นี่เป็นอจลศรัทธา อจลา สุปตัญญูตา ความเชื่อไม่หวั่นไหวโยกคลอนตั้งดีแล้ว ดังท่านสวดอนุโมทนาตอนเช้า เป็นหลักของใจหลักของความเชื่อมั่น จะเห็นหรือไม่เห็น รู้หรือไม่รู้จักก็ตาม ต้องการทุกเวลา ก็ตาม ความพยายามจะพยายามอยู่เรื่อยๆ ผลปรากฏขึ้นมาเรื่อยๆ และปรากฏผลสับสนต่อกันไปไม่ขาดสาย จนกระทั่งให้สงบได้ทุกเวลา จับได้ทุกเวลา ตามความชำนาญของจิตเป็นเช่นนั้น

จิตเป็นสิ่งที่ฝึกได้ ถ้าฝึกไม่ได้พระพุทธเจ้าก็ไม่สอนให้ฝึก พระพุทธเจ้าก็ไม่บริสุทธิเพราะฝึกไม่ได้ มันเป็นอฐานะ คือเป็นสิ่งที่ไม่ควรเป็นได้ แล้วจะเป็นได้ยังไง

แต่นี้เป็นฐานะ สิ่งที่ดีควรเป็นไปได้ ศาสนธรรมที่สั่งสอนโลกก็เป็นฐานะ เหมาะกับโลก ทั้งหลาย ในธรรม ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นนี้ เป็นธรรมที่อยู่ในฐานะของโลกที่จะ ปฏิบัติได้ตามสติกำลังของตนด้วยกัน

สิ่งใดที่เป็นฐานะ พระพุทธเจ้าจะไม่นำมาแสดงให้สัตว์โลกเสียเวล่ำเวลาเลย และพระองค์เองก็ไม่ทรงสอนให้เสียเวลาเหมือนกัน ธรรม ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นนี้ อยู่ในวิสัยของสัตว์โลก ที่จะสามารถประพฤติปฏิบัติได้แม้ไม่ทุกรายก็ตาม แต่มีจำนวน มากต่อมากที่จะสามารถรู้ได้ เป็นไปได้ตามธรรมแ่งนั้นๆ รวมแล้ว ๘๔,๐๐๐ พระ ธรรมชั้นนี้ เพื่อจริตนิสัยของสัตว์ที่มีจำนวนมาก จะได้เลือกเอาตามจริตนิสัยหรือความ ถนัดของตนไปปฏิบัติจนปรากฏผลขึ้นมา

เรานักปฏิบัติจิตตภาวนา ถ้ายังไม่จนตรอกมักไม่เชื่อตัวเองได้ เมื่อจนตรอกสัก ทีสองทีเข้าไป จนตรอกด้วยการต่อสู้ ไม่ใช่จนตรอกด้วยความลึนทำถอยหลัง เมื่อจน ตรอกจริงๆ แล้วก็สู้กัน สู้ด้วยสติ สู้ด้วยปัญญา ไม่ได้สู้ด้วยความอดทนเฉยๆ โดยไม่มี สติปัญญาเป็นเครื่องมือสำหรับใช้ในการต่อสู้ สู้แบบนี้ผลจะแสดงขึ้นมาให้เราเชื่อตัว เองได้

ส่วนมากคนเราถ้าไม่จนตรอก สติปัญญาก็ไม่เกิด อยู่ปกติก็เหมือนโง่งด้วยกันทุก คน แต่ธรรมดาทั่วๆ ไปแล้ว คนเราไม่ใช่จะโง่งอยู่ตลอดเวลา ถึงเวลาฉลาดมันมีได้ เช่น เวลาจนตรอกคนเราต้องหาช่องทางทางความคิดความอ่านต่างๆ ในแง่สติปัญญาเอาให้ เต็มสติปัญญาจนขนาดว่าเอาตัวรอดได้นั่นเอง คิดจนเต็มภูมิเพื่อเอาตัวรอด หหมดสติ ปัญญาแล้วจึงจะยอมตาย ถ้ายังพอมิ่ทำคิดทำสู้อยู่แล้วจะไม่ยอมตายง่าย ๆ คนเรา นั้น แหละสติปัญญาเกิดตรงนั้นแหละ นักปฏิบัตินั้นและจะรู้ความโง่งความฉลาดของตนจาก การต่อสู้ในเวลาคับขันจนตรอกจนมุม เช่นทุกขเวทนากลับในเวลาหนึ่งภาวนานานๆ และ เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยหนักๆ อดตา หิ อดตโน นาโถ จะแสดงฤทธิ์เดชแห่งธรรมทั้งหลาย มีสติธรรม ปัญญาธรรมเป็นต้นขึ้นมาเพื่อช่วยตัวเองในเวลานั้น ใครๆ ไม่ยอมตายอยู่ เฉยๆ แหละ ต้องสู้ ต้องพิจารณา

เช่นทุกขเวทนาเกิดขึ้นในเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย ก็ถือทุกขเวทนานั้นเป็นเป้าหมาย แห่งการพิจารณาไม่ลดละท้อถอย ไม่ปรุงไม่หมายให้ทุกขเวทนาดับไป ความอยากให้ ทุกข์ดับไปนั้นเป็นภวตัณหา กามตัณหา ความอยากให้ทุกข์หายนั้นละคือกิเลส ถ้ามัน หายด้วยความอยากจริงๆ ก็ไม่ต้องหาหยุดหายมารักษากัน ใครก็อยากหายด้วยกันทุก คน โรคต้องหาย ความเจ็บปวดนั้นๆ ต้องหายด้วยความอยากให้หาย แต่ไม่ได้หาย

ด้วยความอยาก เพราะความอยากเป็นการเพิ่มความทุกข์ให้มากขึ้นโดยความสำคัญ
 ของตน จึงไม่ต้องไปอยากให้ทุกข์เวทนาหาย พิจารณาให้รู้ตามความเป็นจริงของมัน
 ด้วยสติปัญญา มันจะหายมันก็หาย มันไม่หายก็ให้รู้ว่ามันไม่หายด้วยการพิจารณา ไม่
 ตั้งความอยากให้หายสู่มัน จะเป็นการเสริมสมุทัยและเพิ่มทุกข์ยิ่งขึ้น

พิจารณาลงตามความจริงให้เห็นทุกข์ ท่านว่า ทุกข์ อริยสัจจ์ ทุกข์เป็นของจริง
 เป็นของจริงอย่างไรบ้าง พอค้นเข้าไปเจอแล้วยอมรับเอง โอ้ คำว่า ทุกข์ อริยสัจจ์ ทุกข์
 เป็นของจริง จริงอย่างนี้เอง นั่น พอว่าจริงอย่างนี้เองแล้วมันถึงใจแล้วนั้น ที่นี้ทุกข์ไม่
 สามารถเข้ามากระทบกระเทือนจิตใจได้เลย เพราะแยกกันออกแล้ว ถ้าลงได้ทราบทุกข์
 ว่าเป็นของจริงประจักษ์ใจแล้ว ทุกข์ภายในใจก็ไม่มีในขณะนั้น ทุกข์ในร่างกายก็เป็นสัด
 เป็นส่วนไม่กระทบกระเทือนถึงใจเลย เพราะแยกจากกัน ทุกข์เป็นอันหนึ่ง ใจเป็นอัน
 หนึ่ง ไม่ใช่ทุกข์เป็นเรา เราเป็นทุกข์ มันแยกกันได้ในขณะที่ปัญญาพิจารณารอบกาย
 เวทนา จิต

จงคิดถึงเวลาจะเป็นจะตาย มาเทียบเคียงกับความทุกข์ธรรมดาของเราที่เป็นอยู่
 เพราะการเจ็บป่วย เพราะการนั่งภาวนานานๆ กับทุกข์เวทนาในเวลาจะตาย มันมีข้อ
 หนักแน่นต่างกันอย่างไรบ้าง เพียงเท่านี้เรารู้ไม่ได้เราทอดย บทเวลาจะเป็นจะตายนั้น
 เป็นเรื่องที่หนักมาก มันจะตายแน่ๆ จิตทอดยก็ไม่ได้เกิดประโยชน์อะไร นอกจากจะทำ
 ให้เสียท่าเสียที เพราะไม่มีสติปัญญาพอจะแก้ไขตัวให้รอดไปได้ในเวลาจำเป็นนั้น
 ฉะนั้น จำต้องเตรียมพร้อมกับการต่อสู้กิเลส ตัวกลัวทุกข์กลัวตายให้รอบตัวไว้แต่บัดนี้
 แม้เวลาจะตายซึ่งเป็นเรื่องธาตุขันธ์ จิตก็ไม่หวั่นไหวโยกคลอน ตายไปอย่างสุคติของผู้
 ออกจากล้าหลาต่อคติธรรมดาซึ่งเป็นหลักความจริง

นี่จึงเชื่ออย่างฝังลึกในการพิจารณาทุกข์เวทนาด้วยสติปัญญา เพราะเคย
 พิจารณาและเห็นผลมาแล้ว เห็นผลอย่างประจักษ์โดยไม่ต้องไปถามใครอีกแล้ว เวลา
 ทุกข์มาก ๆ นั้นไม่มีทางไปจริง ๆ เราก็ตั้งใจต่อสู้อยู่แล้วนี้ ตั้งทำต่อสู้แล้วมันจะถอย
 ไปไหน เอ้า ถอยไม่ได้ ทุกข์มีเท่าไร เอ้าจงแสดงให้หมด เราจะฟังอริยสัจจ์มีทุกข์สัจ
 เป็นต้นจนกระทั่งตาย ถ้าไม่ตายถึงเวลาแล้วจึงจะออกจากสมาธิลงเวทีกันครั้งหนึ่ง แต่
 เวลานี้จะสู้กันบนเวที ชนะกันบนเวที หรือตายบนเวทีด้วยทำสมาธินี้เท่านั้น

ทุกข์มีมากเท่าไรสติปัญญาจะนอนอยู่ไม่ได้ ถ้าอยู่เฉยๆ ทุกข์ก็ยิ่งบีบบังคับเข้า
 ไปๆ อยากให้หายเท่าไรยิ่งทุกข์มาก จะทำไง มันก็ต้องได้จับทุกข์ขึ้นเป็นที่พิจารณา
 เอ้า มันทุกข์ที่ตรงไหน ทุกข์ที่ตรงไหนมาก จิตจ่อเข้าไปตรงนั้น สติจ่อที่ตรงนั้น ปัญญา

คลี่คลายดูตรงที่ว่าเป็นทุกซ์นั้น กำหนดพิจารณาลงไปจริง ๆ มันก็ประจักษ์ใจว่าอวัยวะส่วนต่าง ๆ มันมีของมันอยู่ตั้งแต่วันเกิดโน้น ทุกซ์ฟุ้งมาปรากฏในเวลานี้ แล้วทำไมว่าอวัยวะส่วนนั้นส่วนนี้เป็นทุกซ์ มันหลอกเรานี่ อาการต่าง ๆ มันมีอยู่ตามความจริงของมัน

ทุกซ์มันก็เป็นความจริงของมันอันหนึ่งเท่านั้น เช่นเดียวกับไฟได้เชื้อ มันลุกกลมส่งแสงพุ่งขึ้นจรดเมฆก็ตาม ไฟนั้นก็ไม่ว่าบความหมายของตนว่าร้อนหรือส่งแสงไปถึงไหน คนต่างหากเป็นผู้ไปให้ความหมายในเปลวไฟนั้น อันนี้ความทุกซ์ที่จะแสดงขึ้นมาน้อยเขาก็ไม่ว่าบความหมายของเขา ไม่ทราบตัวเองว่าเขาเป็นอย่างไร เป็นแต่จิตนี้ไปให้ความสำคัญมันหมายต่าง ๆ กับเขา เมื่อไปให้ในทางผิดก็เผาตัวเองเข้าอีก ถ้าให้ในทางถูก เข้าใจตามความจริงของเขาด้วยปัญญาชอบ ทุกซ์ก็สักแต่ว่าทุกซ์ กายส่วนต่าง ๆ ก็สักแต่ว่ากาย ความรู้คือจิตนี้ก็สักแต่ว่าจิต เนอะมันขาดกันที่ตรงพิจารณาเรื่องนี้แล

ทุกซ์ เมื่อเราพิจารณาเห็นความจริงอย่างประจักษ์ใจนี้แล้ว ทุกซ์ก็ดับไปประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง แม้ทุกซ์จะไม่ดับแต่ก็ไม่สามารถจะประสับประสาน หรือทำจิตใจของเราให้กระทบกระเทือนได้เลย ต่างอันต่างจริง เมื่อต่างอันต่างจริงแล้วก็ไม่มียะไรกระทบกระเทือนกัน ทุกซ์จะเกิดขึ้นมาน้อยเราก็ดูได้อย่างไม่ลำเอียง ดูได้ด้วยสติปัญญาของเราอย่างเต็มภูมิ ไม่มีความสะทกสะท้านหวั่นไหว

เช่นเดียวกับเราดูเปลวไฟที่แสดงเต็มที่อยู่ด้วยความห่างไกล ไม่ให้ความร้อนนั้นมาสัมผัสตัวเรา เราก็ดูสนุกดู นี่เราดูทุกซ์ทุกซ์ที่เกิดขึ้นภายในร่างกาย จะมากจะน้อยเราดูด้วยความมีสติรู้รอบคอบแล้ว ทุกซ์ก็ไม่สามารถเผาเผาเราได้ที่ท่านว่าอริยสังข์เป็นของจริง จริงอย่างนี้ ไม่ใช่จริงด้วยความจำได้เฉย ๆ แต่จริงด้วยความรู้ความเข้าใจด้วยปัญญาจริง ๆ แล้วเราจะค้านพระพุทธเจ้าได้ที่ตรงไหน หาที่ค้านไม่ได้ ก็ต้องกราบท่านอย่างราบคาบเท่านั้นซิ

ตอนที่จิตพิจารณารอบหมดแล้วนั้น จิตต้องแสดงความสง่าผ่าเผย ความมองอาจกล้าหาญที่สุด เเด่นดวง ความสว่างกระจ่างแจ้งก็เด่น ความมองอาจกล้าหาญก็เด่น เเด่นทุกอย่างขึ้นชื่อว่าสิ่งที่พึงใจปรารถนา เเด่นขึ้นหมดในเวลานั้น เมื่อเป็นเช่นนี้เราจะไปตำหนิทุกซ์ก็ตำหนิไม่ลง ก็ไม่ทราบจะไปตำหนิเขาทำไมกัน เพราะเขาเป็นความจริงของเขาอย่างนั้น ร่างกายส่วนต่าง ๆ ที่ว่าเขาเป็นทุกซ์ก็จะไปตำหนิได้ลงค้อยังไง เพราะเขาไม่ได้เป็นทุกซ์ เขาเป็นส่วนนั้น ๆ ของเขาต่างหาก ต่างอันต่างจริง นอกจากจิตเราเป็น

บ้าหาเรื่องใส่เขา แล้วก็กอบโกยทุกซ์เข้ามาเผาตัวเท่านั้น จึงไม่มีอะไรที่น่าชมในขณะนั้น

เมื่อพิจารณาจบแล้วจิตก็เด่นดวง นอกจากนั้นยังเกิดความอาภายไปถึงอนาคตคือวาระสุดท้ายของธาตุของชั้นนี้ เอ้อ เวลาจะตายนั้นนะ ทุกขเวทนาจะหนักเบาเล็กน้อยเพียงไรจนถึงขนาดตาย มันก็เป็นทุกขเวทนาตัวที่เรากำลังพิจารณาอยู่เวลานี้ และตัวที่เราอยู่เวลานี้ จะเป็นทุกขเวทนาหน้าไหนมาหลอกเราพอให้ลุ่มหลงมันนา มันอาภายขนาดนั้น ที่นี้ความกลัวตายก็ไม่มีปัญหา จิตไม่กลัว

ความตายก็ไม่มีปัญหา เพราะเป็นส่วนผสมของธาตุ หมดกำลังของมันแล้วก็สลายตัวลงไปตามความจริงเท่านั้น ถ้าความปลอมแล้วก็ว่าเราเกิด แล้วก็ว่าเราตาย แล้วก็ว่าเราจะนิพพานปีไม่มีอะไรเหลือ สิ้นสุดกันเพียงเท่านี้ เราจะไม่มีอะไรสืบภพสืบชาติ ได้รู้ได้เห็นสิ่งนั้นสิ่งนี้ต่อไปอีกเหมือนขณะที่เป็นอยู่นี้ นี่ความจอมปลอมของจิตมันหลอกอย่างนี้ หากความจริงแล้วไม่หลอกไม่เขย่า

ตายก็ทราบอยู่ ส่วนผสมคือธาตุชั้นนี้สลายตัวลงไป ธาตุไหนก็ลงไปสู่ธาตุเดิมของตน ดินก็ลงไปสู่สภาพดิน ลม ไฟ น้ำ ก็ลงไปสู่สภาพเดิมของเขาตามความจริง แม้จะอยู่ในร่างกายมันก็เป็นธาตุ เป็นส่วนของใครของมันอยู่นั้น เป็นแต่มาผสมกันเข้าเป็นรูปเป็นร่าง ที่โลกให้ชื่อว่าเป็นหญิงเป็นชาย เป็นเราเป็นเขา เป็นสัตว์เป็นบุคคล เพราะอำนาจของจิตอวิชชาเข้าไปยึดครองต่างหาก ความจริงจิตก็เป็นจิตมาดั้งเดิมจะเป็นอะไรไป

ความเสกสรรความสำคัญต่าง ๆ ของกิเลสนั้นแลหลอกเรา เพราะฉะนั้น จึงต้องแก้สิ่งหลอกหลวงทั้งหลายออกด้วยสติปัญญา จนเข้าใจตามความปลอมของมันประจักษ์ใจแล้วก็หายกังวล การปฏิบัติธรรมปฏิบัติอย่างนี้ และเวลารู้ก็รู้อย่างนี้

คำว่าสนุทธิฎฐิโก ตั้งพระพุทธรูปประธานไว้ นั้นไม่มีปัญหา จะรู้เอง ก็เราปฏิบัติเองทำไมจะไม่รู้เอง ความรู้ความเห็นที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัตินี้พระพุทธรูปเจ้าไม่ทรงผูกขาด มอบไว้กับปฏิบัติทุกคนจะพึงรู้พึงเห็น ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ อันท่านผู้รู้ทั้งหลายพึงรู้จำเพาะตน นอกจากท่านผู้รู้แล้วก็ไม่มีใครจะรู้ คนมืดคนหลงจะไปรู้ได้ยังไง รู้ธรรมนะ

เราเคยอยู่กับทุกซ์มานาน เราทำไม่ถึงกลัวทุกซ์อยู่ตลอดเวลา กลัวอย่างหวั่นอย่างไร อย่างไม่มีทำต่อสู่ให้เห็นความจริงของมันบ้างเลย ความกลัวนี้ก็ไม่เกิดประโยชน์อะไรกับเราแม้หน่อย นอกจากสั่งสมกิเลสเพิ่มแก่เราเข้าอีก และเพิ่มทุกซ์เข้า

ไปอีกเท่านั้น เพราะความกลัวเป็นตัวภัยทำให้เราเกิดความหวั่นความไหวหวั่นกว่าหาหลักยึดลม ๆ แล้ง ๆ จึงควรพิจารณาเรื่องความกลัวเหล่านี้ จนเห็นตามความจริงแล้วก็ไม่กลัว ถ้ารู้ความจริงแล้วไม่กลัว กลัวอะไร อะไรตาย จิตไม่ตาย สิ่งเหล่านี้ก็สลายลงตามสภาพของมัน นอกจากนั้นจิตที่ได้ชำระสะสางตนด้วยดีแล้ว ไม่ต้องถามถึงภูมิอันดีของจิต

จิตดวงที่ติดอยู่แล้วไปที่ไหนก็ดี ไม่ละความดีของตน เข้าสู่ภพกำเนิดไหนก็ดี จะเอากำเนิดเลวที่ไหนมาสวมจิตได้ทั้ง ๆ ที่จิตดีอยู่ ภพกำเนิดใดที่เหมาะสมกับจิตที่จะก้าวเข้าสู่ภพภูมินั้น ๆ จิตจะก้าวเข้าเองเพราะจิตดีอยู่แล้ว ของชั่วจะเข้าถึงของดีได้ยังไง ปัจจุบันเป็นอย่างไร อนาคตเป็นเครื่องส่อถึงกัน เพราะฉะนั้น ท่านจึงสอนให้ชำระจิตเสียตั้งแต่บัดนี้ ให้เห็นความจริงของจิตของธรรมแต่ยังไม่ตายเป็นเหมาะที่สุด เอาจนเห็นตัวภพตัวชาติประจักษ์ใจ เพราะตัวภพตัวชาติอยู่กับใจเราเอง สิ่งทีกิเลสตัวหน้าด่านสันดานเลวปฏิเสศเหยิง ๆ อย่างไม่มียางอายุต่อความจริงบ้างเลย เช่นบาปไม่มี บุญไม่มี ตายแล้วไม่ได้เกิด คือตายแล้วสูญเหล่านี้ ก็มีอยู่ในจิตดวงนี้ จิตต้องรู้ต้องเห็น ปิดไม่อยู่ เพราะมีอยู่กับใจ รู้ขนาดกิเลสอายุ หน้าหงายหายหน้าไปเลยไม่กล้ามาแหยมได้อีกนั่นแล

เราแบกภพแบกชาติแบกกำเนิดเกิดตายมาก็กี่ปีกี่ล้านกัลป์ เรายังมาเป็นปัญหาสงสัยภพชาติในตัวเราอยู่อะไรอีก ถ้ายังไม่เห็นก็จงมองดูตัวเราขณะนี้ซิ เห็นไหมนี่มันตัวภพหรือตัวอะไรกัน จะว่าเราฉลาด ฉลาดที่ตรงไหน เพียงเรื่องของตัวที่คลุกเคล้ากันอยู่กับภพชาติไม่ทราบก็ภพก็ชาติ เรายังไม่สามารถทราบได้ ยังแบกความสงสัยอยู่เต็มหัวใจของผู้เป็นนักก่อสร้างช่างรับเหมาการเกิดตาย แล้วจะว่าเป็นคนฉลาดได้อย่างไร จะว่าเราฉลาดได้อย่างไร ภพชาติอยู่กับเรา ถ้าอยู่นอกโลกนอกลงสารนั้นก็สุดวิสัย เราไม่รู้ได้เพราะอยู่ห่างไกลกัน แต่นี่อยู่ตัวเราเองทุกรายไม่มียกเว้น เรื่องภพเรื่องชาติเรื่องเกิดเรื่องตายนี้อยู่กับเรา เราไม่ทราบได้ว่าเหตุที่จะเกิดเป็นเพราะอะไร การเกิดมาเป็นภพน้อยภพใหญ่ดีชั่วต่าง ๆ เป็นเพราะเหตุไร ทั้ง ๆ ที่การเกิดการตายมีสาเหตุด้วยกันทั้งนั้น แต่เราไม่สามารถทราบได้ จะเรียกว่าเราฉลาดได้อย่างไร ถ้าไม่เรียกว่าโง่เต็มตัว เพราะปัญญาไม่รอบตัวรอบใจจะเรียกว่าไร ถ้าจะให้ฉลาดเต็มตัวก็เรียนวิชาจิตนี้ให้ดีให้จบซิ

จิตนี้แลเป็นตัวการสำคัญ กิเลสอาสวะประเภทต่าง ๆ ดีชั่วทั้งหมด บาปบุญคุณโทษรวมอยู่ที่จิต ออกจากจิตนี้เป็นกิริยาแห่งการทำ ผลก็ย้อนเข้ามาหาสู่จิต เมื่อปฏิบัติ

ชำระเข้าไปด้วยภาคปฏิบัติจิตตภาวนาโดยลำดับ จะสามารถทราบได้โดยไม่ต้องสงสัย และไม่ต้องถามใครซึ่งเป็นการลบลวตลายของ สวากขาตธรรม ที่ตรัสไว้ชอบแล้ว ให้เสียศักดิ์ศรี เพราะภาคจิตตภาวนาเป็นภาคจะให้ความจริงทุกส่วนที่ไม่ต้องถามใคร สนุทฺธิภูริโก บอกเอง มีวิชาปจฺจยา สงฺขารา ที่ฝังจมอยู่ในจิตเป็นสำคัญในวงวัฏจักร

พระพุทธเจ้าไม่ทราบสิ่งดังกล่าวนี้ พระองค์จะเอาอะไรไปสอนโลกละ เรื่องภพ เรื่องชาติ เรื่องบุญเรื่องบาปอันเป็นสิ่งที่มืออยู่กับใจ เป็นสิ่งที่ใจจะรู้จะเห็นด้วยการปฏิบัติ เมื่อรู้เห็นแล้วก็นำออกมาพูดได้เต็มปากไม่สะทกสะท้าน ดังพระพุทธเจ้าสอนโลกท่านสอนตามสิ่งที่มีอยู่เป็นอยู่ ซึ่งเป็นความจริงล้วนๆ ทั้งนี้ เป็นแต่โลกไม่รู้ไม่เห็นตามสิ่งที่เป็นที่มั่นเท่านั้น จึงยุงนุงนังไม่จบสิ้นกันเรื่อยมา นอกจากไม่รู้ไม่เห็นแล้วยังมีการปฏิเสธ แต่การปฏิเสธด้วยความไม่ยอมรับตามหลักธรรมคือความจริง นั่นไม่ทราบว่าได้ความรู้ความฉลาดมาจากไหน ถ้าไม่ได้มาจากอวิชาปจฺจยา พาสัตว์ให้มีติดบอดจอตดมจะได้วิชาวิเศษมาจากไหน นั่นยอมรับทันที

ไม่คิดอ่านไตร่ตรองพอให้กิเลสเสียเวลารอฟังบ้าง เช่นไม่เชื่อบุญว่ามี ไม่เชื่อบาปว่ามี ไม่เชื่อนรกสวรรค์ว่ามี ความรู้นี้ไปเอามาจากไหน ถ้าไม่เอามาจากคลังกิเลสดังกล่าวแล้วนะ ถ้าว่าไปรู้ไปเห็นความไม่มีมาแล้วจึงมาบอกเพื่อนมนุษย์ก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง นี่ทั้งๆ ที่ไม่รู้ก็ดันเดาเชื่อง่าย ฝ่ายที่หวานปาก หวานคอ หวานลิ้น ก็คือกิเลสวัฏฏ์นั้นแล จะเป็นเราเป็นท่านที่ไหน ฉะนั้นจึงอย่ามัวเพลินฟังเพลงกล่อมของมันไปช้านาน จะเสียการณณ์ จะว่าไม่บอก

เรื่องของกิเลสโลกยอมเชื่อง่าย ถ้าเป็นเรื่องของธรรมสัตว์โลกไม่ค่อยเชื่อและเชื่อได้ยาก เพราะถูกปิดบังถูกกีดกันจากกิเลสมารภายในใจ ทำให้จิตใจปลอมไปทั้งดวง ความจริงเข้าซึมซาบไม่ได้ กิเลสไม่ยอมต้อนรับ ถ้าของปลอมแล้วรับกันวันยังค่ำ คึนยังรุ่งไม่มีคำว่าปิดประตูพอแล้ว กิเลสกับใจกลมกลืนเป็นอันเดียวกัน นอนอยู่ด้วยกันกินอยู่ด้วยกัน จมอยู่ด้วยกันไม่มีวันมีคึนเลย ไม่มีขึ้น มีแต่จมดิ่ง กิเลสชอบ เพราะใจกับกิเลสเป็นอันเดียวกัน ของจริงถึงแทรกเข้าไม่ได้

เรายังมีความเชื่อความเลื่อมใสต่อพระพุทธเจ้าอยู่แล้ว เราประพฤติปฏิบัติค้นหาความจริงซึ่งมืออยู่กับตัวของเราทำไมจะไม่พบ ทำไมจะไม่รู้ ทำไมจะไม่เห็น ปราบลงไปชิพพญามารภายในใจดังกล่าวมา ปราบพญามารตัวพาให้มีติดมิดปิดใจออกแล้ว ความสว่างแห่งธรรมจะแสดงออกมาเอง และยอมรับตามสิ่งที่มีที่เป็นนั้นๆ โดยลำดับจนตลอดทั่วถึง

อะไรเป็นสาเหตุให้เกิดภพน้อยภพใหญ่ สาเหตุให้ตีให้ชัวให้โง่ให้ฉลาด มันเป็นมาจากไหน จงพิจารณาด้วยปัญญาจะทราบกับตัวเอง วิธีการปฏิบัติของจิตตภาวนาจะไม่หนีจากจุดนี้เลย เมื่อพิจารณาเข้าไป ปัญญาจะเข้าไปถึงจุดนี้แหละ ปิดกั้นไม่อยู่ จะเปิดเผยออกโดยลำดับ อะไรจะให้เกิด ให้ตีให้ชัวต่างๆ เป็นเพราะอะไร ทราบชัดๆ เข้าไปตามลำดับ เอ้า สาเหตุที่จะให้เกิดไม่ว่าภพน้อยภพใหญ่ ภพดีขนาดไหน เช่น พรหมโลกหรืออรูปภพ ซึ่งถือว่าเป็นภพละเอียด ก็สามารถทราบได้ภายในใจว่ามีอะไรเป็นสาเหตุให้เกิดในภพนี้ ค้นเข้าไปจะรู้หมด รู้เข้าไปจนกระทั่งไม่มีภพ ไม่มีอะไรเหลือภายในจิตเลย หมดเรื่องเกิดๆ ตายๆ หมดเชื่อที่จะให้เกิดในภพน้อยภพใหญ่ภายในจิต ก็ทราบได้ชัดว่าหมด ที่นี้หมดแล้ว หมดปัญหาโดยสิ้นเชิง

เรื่องความเกิดความตายนี้นี้เป็นปัญหาใหญ่โตมาก จากจิตดวงเดียวนี้เท่านั้นที่หลงตัวเอง เมื่อมาทราบเรื่องของตนพร้อมทั้งต้นเหตุที่ตนเป็นผู้สั่งสมมาด้วยเหตุใดอย่างชัดเจนแล้วก็หมดปัญหา นี้เรียกว่าวิชาจิต คือเรียนเรื่องตัวเองเรียนอย่างนี้ รู้เรื่องตัวเองรู้อย่างนี้ ใครจะว่าโง่ว่าฉลาดก็ตาม ถ้าเรียนเรื่องของตัวจบแล้วเป็นจอมปราชญ์ ดังพระพุทธเจ้าแลสาวกท่านเป็นจอมปราชญ์ทั้งนั้น ไม่จำเป็นต้องหาใบประกาศนียบัตรมาแขวนคอเหมือนขิกเหมือนขอกก็ได้ นี้เรียนเพื่อรู้อะไรจริงๆ ต้องรู้อย่างนี้

ธรรมของพระพุทธเจ้าจริงอย่างนี้แล ทำหายด้วยการพิสูจน์ เอ้า พิสูจน์ซิถ้าตั้งใจจะพิสูจน์จริงๆ จะเห็นความจริงจากการพิสูจน์ด้วยหลักธรรมะของพระพุทธเจ้าโดยภาคปฏิบัติไม่สงสัย เรื่องความเกิดความตาย นรก สวรรค์ อย่าไปหาพิสูจน์ด้วยการค้นหาคาดคะเน แล้วเอาเรื่องบ้าๆ บอๆ มีดๆ ด่าๆ มาพูดกันหลอกกันไปวันยังค่ำหาความจริงไม่ได้ เหมือนกระต่ายตื่นตูม ขาหักไปเปล่าๆ นั้นแหละ ถ้าพิสูจน์เข้าหาความจริงด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรมภาคจิตตภาวนา ความจริงมีอยู่ทำไมจะไม่รู้ไม่เห็น พระพุทธเจ้ารู้จากความจริงอันนี้ สาวกทั้งหลายรู้จากความจริงอันนี้แท้ๆ ธรรมท่านก็สอนไว้แล้วเพื่อความจริง ธรรมก็เป็นความจริงอยู่แล้ว ทั้งสอนเพื่อความจริงด้วยความจริงก็มีอยู่ด้วย ผู้ปฏิบัติก็ปฏิบัติจริงด้วย ทำไมเราจะไม่รู้ไม่เห็น ต้องรู้ต้องเห็น ท่านผู้เรียนจบแล้วท่านแสนสบาย คือเรียนเรื่องของจิตจบแล้วแสนสบาย

ไม่มีอะไรจะสบายในโลกทั้งสามนี้เท่าการเรียนจิตจบ ท่านจึงว่าเหนือโลก โลกุตระธรรม ธรรมเหนือโลก ก็คือจิตเหนือโลกสมมุติทั้งปวงนั่นเอง แต่ก่อนอยู่ใต้อำนาจของกิเลส ถูกกิเลสเหยียบย่ำทำลายทั้งวันทั้งคืนไม่มีการลดหย่อนผ่อนคลาย จิต

เรียกร้องหาผู้ช่วยเหลือแสนทุกข์ทรมาณอีกทางหนึ่ง เวลาได้รับการช่วยเหลือเต็มที่ก็
หลุดพ้นไปได้โดยสิ้นเชิงไม่มีอะไรเหลือ เป็นอิสระเต็มตัวตลอดอนันตกาล

เอาละการแสดงธรรมเท่านี้ หนึ่ง